

А. Ф. МЯСНИКОВ

САЦЫЯЛІСТЫЧНАЕ СПАБОРНІЦТВА ВА УМОВАХ ПЕРАБУДОВЫ І ДРУК БЕЛАРУСІ

Клопат аб развіцці і пастаянным удасканаленні спаборніцтва заўсёды знаходзіўся ў цэнтры практычнай дзейнасці Цэнтральнага Камітэта КПСС і Савецкага ўрада. У новай рэдакцыі Праграмы Камуністычнай партыі Савецкага Саюза адзначана: «Прадметам пастаяннай увагі партыі з'яўляецца развіццё сацыялістычнага спаборніцтва. Гэта — важнейшая сфера разгортвання творчасці працоўных, адзін з асноўных спосабаў самазацвярджэння і грамадскага прызнання асобы»¹.

У апошні час сацыялістычнае спаборніцтва, як і іншыя грамадскія з'явы, перажывала прылівы і адлівы. У сямідзесятыя гады, калі, як прызнана цяпер, краіна пачала губляць тэмпы руху, пачалі назапашвацца цяжкасці і нявырашаныя праблемы, натуральна, пайшло на спад і працоўнае саперніцтва, энтузіязм мас. І гэта нягледзячы на тое, што было прынята нямала каштоўных пастановаў і рашэнняў Цэнтральнага Камітэта КПСС, Цэнтральнага Камітэта Камуністычнай партыі Беларусі, у якіх дакладна ставіліся задачы і адзначаліся нявырашаныя праблемы. Справа заставалася за выкананнем, актывізацыяй творчасці мас. Аднак практычнае выкананне гэтых пастановаў, рашэнняў, дырэктыўных дакументаў кантралявалася павярхоўна. Пачатыя, а часам і задуманыя цікавыя мерапрыемствы да канца не даводзіліся, «забываліся». У выніку ж рэзервы, скрытыя ва ўскарэнні навукова-тэхнічнага прагрэсу, развіцці актыўнасці працоўных у сацыялістычным спаборніцтве, у іншых крыніцах павышэння эфектыўнасці вытворчасці і паляпшэння якасці прадукцыі, так і заставаліся ў большасці выпадкаў нявыяўленымі. Нязначнай была роля многіх партыйных арганізацый у разгортванні і ўдасканаленні працоўнага саперніцтва. Тым не менш друк, і ў першую чаргу рэспубліканскія газеты «Звязда», «Советская Белоруссия», «Сельская газета» не заўсёды ўмелі параўнаць вынікі работы працоўных, паказаць магчымасці паўтарэння вопыту перадавікоў. Інакш кажучы, ленінскія прынцыпы арганізацыі сацыялістычнага спаборніцтва не заўсёды атрымлівалі канкрэтнае практычнае нападуненне, а роля і значэнне гэтых прынцыпаў прыніжаліся.

Тэндэнцыя адмаўлення ад рэалістычнага аналізу ўзнікаючых у жыцці праблем прасочвалася і ў тэорыі партыйна-савецкай журналістыкі. Вывучэнне жывой рэчаіснасці падмянялася механічным, часам бяздумным наборам лічбаў і фактаў, цытаваннем твораў кіраўнікоў самых розных рангаў. Датчыцца гэта і асвятлення праблем сацыялістычнага спаборніцтва. Спрошчана разумелася нават само вызначэнне спаборніцтва як адной з рухаючых сіл развіцця сацыялістычнага грамадства.

Але вось красавіцкі (1985) Пленум Цэнтральнага Камітэта КПСС, XXVII з'езд партыі заклікалі да перабудовы, актывізацыі ўсяго нашага жыцця. Зняты праславуць бар'еры на шляху журналістыкі, ліквідуюцца забароненыя зоны... Вялікія перамены вызначаюцца і пачынаюцца ў народнагаспадарчым комплексе краіны. У сувязі з набліжэннем сямідзесяцігоддзя Вялікай Кастрычніцкай сацыялістычнай рэвалюцыі Цэнтральны Камітэт Камуністычнай партыі Савецкага Саюза прымае Зварот «Да савецкага народа», у якім у цэнтр спаборніцтва за дастойную сустрэчу юбі-

лею ставіцца задача забяспечыць якасны зрух у эканоміцы, стварыць трывалыя задзелы на перспектыву.

Здавалася, перад журналістыкай адкрываецца вялізны прастор для дзейнасці — прастор для свежай думкі, нестандартнага выкладання з'яў, новых паваротаў тэм і праблем. Аднак, як гэта нярэдка здаралася і раней, вызначанае так і засталася на паперы.

Склалася парадаксальная, на першы погляд, сітуацыя: сёння пытанні сацыялістычнага саборніцтва асвятляюцца рэспубліканскімі газетамі нават горш, чым раней. А каб не выглядала гэта галаслоўным, звернемся да камплектаў «Звязды», «Советской Белоруссии», «Сельской газеты».

На агульным фоне «Сельская газета» прыкметна вызначаецца сярод іншых. Канкрэтнасць, акрэсленасць і ў той жа час нягучнасць, знешняя някідкасць — вось што ў першую чаргу характэрна для сённяшніх публікацый выдання.

Падборкі і мэтавыя старонкі аб сацыялістычным саборніцтве сельскіх працаўнікоў маюць на газетных палосах сваё пастаяннае месца. З нумара ў нумар — перадавыя і рэдакцыйныя каментарыі, апэратыўныя агляды і рэйдавыя матэрыялы, інтэрв'ю і трывожныя сігналы, зводкі і невялікія інфармацыі. Думаецца, запомніліся чытачам урэзкі да гэтых палос і падборак: дзелавыя і мабілізуючыя. Вось некаторыя з іх: «Саборніцтва ў гонар 70-годдзя Вялікага Кастрычніка павінна быць накіравана на дасягненне прыкметных поспехаў у эканамічнай і сацыяльнай сферах», «Ключ да ажыццяўлення вызначаных партыйнай планаў — у напружанай штодзённай рабоце ўсіх удзельнікаў саборніцтва», «Забяспечыць пры падрыхтоўцы да юбілею Вялікага Кастрычніка адзінства слова і справы — значыць умацаваць у кожным веру ў тое, што вызначанае партыйай стане рэальнасцю», «Сустракаючы юбілей Вялікага Кастрычніка, важна як мага шырэй распаўсюдзіць вопыт лепшых калектываў і працаўнікоў аграпрама», «Галоўнае, чым мы закліканы адзначыць кастрычніцкую гадавіну, заключаецца ва ўзмацненні працоўнага напружання, у максімальнай творчай аддачы кожнага ўдзельніка саборніцтва»². Пад даволі цікавай, на наш погляд, рубрыкай «Вам звоняць з рэдакцыі» «Сельская газета» апублікавала шэраг экспрэс-гутарак з пераможцамі сацыялістычнага саборніцтва — даяркамі, механізатарамі, даглядчыкамі жывёлы, паляводамі. Чыталіся і матэрыялы пераклічкі-паверкі абласцей аб ходзе працоўнага саперніцтва на нарыхтоўцы кармоў у 1987 годзе. На жаль, не заслужана не заўважаным у Дзяржаграпроме БССР, у партыйных і савецкіх органах аказаўся артыкул уласнага карэспандэнта газеты па Гомельскай вобласці М. Ермакова «Тысячнік па загаду, або аб фармалізме ў саборніцтве»³, прысвечаны штучнаму навязванню ўдзельнікам саперніцтва на жыве рэкордных рубяжоў. Тэма гэта, між іншым, раней і адносілася да забароненых зон, а гadoў пяць назад за спробу ўзяцца за яе, вывесці на чыстую ваду камбайнера, на асабісты рахунак якога працавалі... два камбайны, аднаго з карэспандэнтаў «Звязды» нават пакаралі⁴.

«Советская Белоруссия» ход сацыялістычнага саборніцтва ў працоўных калектывах рэспублікі ў асобны раздзел не выносіць, хоць публікацыі, вартыя ўвагі, былі. Пад рубрыкамі «Аб перабудове па сутнасці», «У новых умовах», «Як выконваюцца абавязацельствы» змяшчаюцца выступленні саміх удзельнікаў працоўнага саперніцтва, артыкулы журналістаў. Супрацоўнік газеты В. Брыль узяў радок з апублікаваных раней абавязацельстваў аб'яднання «Будмаш», прааналізаваў ход іх выканання ў публікацыі «Папярковыя тупікі, ці «круглы стол» на пляцоўцы для браку»; яго калега М. Комлеў у артыкуле «Густ да гасразліку» расказаў аб рабоце ў новых умовах калектыву Магілёўскай стужка-ткацкай фабрыкі. Павучальнымі і дзелавымі былі і артыкулы «Нарад на... падрад», «Хто ёсць хто», «Што пакінуць за парогам», «Каб і розуму, і сэрцу»⁵ і шэраг іншых.

Слабей за іншых выглядае ў асвятленні тэматыкі сацыялістычнага саборніцтва рэдакцыя газеты «Звязда». Толькі адзін факт: за жнівень — лістапад 1987 года (гэта значыць у перыяд масавага працоўнага саперніцтва за дастойную сустрэчу юбілею Вялікага Кастрычніка) газета ўсяго тройчы дала падборкі на гэту тэму: 15 і 27 верасня і 6 кастрычніка. Ды і што гэта былі за публікацыі: у першым выпадку — падборка ў дапамогу палітінфарматарам і агітатарам для правядзення гутарак на тэму «Умацоўваць слова справай, раўняцца на лепшых»; у другім — перадавы артыкул; у трэцім — трэцяя частка паласы з чатырох інфармацый і карэспандэнцый. У апошняй з падборак, дарэчы, ахапіў неабдымнае адзін з работ-

нікаў Гомельскага гаркома партыі: у карэспандэнцыі з 70 радкоў расказаў аб усім — ад спаборніцтва пад дэвізам «Заданні двух гадоў пяцігодкі — да 70-годдзя Вялікага Кастрычніка, пяцігодку — за чатыры гады» да дасягненняў гамяльчан у вырашэнні сацыяльных задач і... адкрыцця ў горадзе некалькіх відэа- і кінасалонаў... Спаборніцтву, як кажуць, няма мяжы.

Але ж нам сёння «спаборніцтва неабходна перш за ўсё для таго, каб развіваць рабочую творчасць, ініцыятыву, спаборнасць розуму, таленту, арганізацыйнага майстэрства, асваення перадавога вопыту, — адзначалася на XVIII з'ездзе прафесіянальных саюзаў. — Час усур'ез зрабіць тое, аб чым ужо гаворым не адзін год, — пераарыентаваць сістэму сацыялістычнага спаборніцтва на паказчыкі якасці, рэсурсазберажэння, строгага выканання паставак па дагаворах. Вось тры кіты, на якіх, перш за ўсё, павінна базіравацца сацыялістычнае спаборніцтва»⁶.

У працоўных калектывах — вытворчых аб'яднаннях, на фабрыках і заводах, у калгасах і саўгасах, на будоўлях і чыгуначным транспарце ёсць сотні прыкладаў шчырай і самаадданай працы ўдзельнікаў сацыялістычнага спаборніцтва, перадавікоў і наватараў. А вось на газетных старонках мы іх не бачым. «Звязда» і «Советская Белоруссия» не змяшчаюць ужо штомесячныя старонкі сацыялістычнага спаборніцтва, якія выходзілі на працягу многіх гадоў па ўказанню Цэнтральнага Камітэта Кампартыі Беларусі.

Шмат павучальнага, карыснага для сябе знаходзілі чытачы ў матэрыялах рэйдаў-праверак, з падшэфных будоўляў і важнейшых народна-гаспадарчых аб'ектаў, у рэпартажах з пасяджэнняў выязных рэдакцый і за «круглым сталом», клубаў дзелавых сустрэч. Вялікі аб'ём работы выконвалі ў свой час грамадскія пасты і прыёмныя, няштатныя аддзелы і саветы рэдакцый. Зніклі са старонак рэспубліканскіх газет і справаздачы аб спаборніцтве працоўных калектываў на прызы «Звязды», «Советской Белоруссии», «Сельской газеты». Усе гэтыя формы і метады работы дапамагалі рэдакцыям у дасягненні пэўных зрухаў у павышэнні эфектыўнасці і дзейнасці газетных публікацый, далучэнні мас да вырашэння актуальных задач развіцця і ўдасканалення спаборніцтва.

Не халае сёння рэспубліканскім перыядычным выданням тэарэтычных артыкулаў па праблемах спаборніцтва, публікацый аб творчым развіцці ленінскіх прынцыпаў яго арганізацыі адносна новых умоў развіцця эканомікі. Зусім мала артыкулаў праблемна-аналітычнага характару. Не заўсёды аўтары кіруюцца навуковымі ацэнкамі вынікаў саперніцтва, не «заўважаюць» перамен у арганізацыі працы.

Сёння ў краіне ідзе гістарычны працэс абнаўлення нашага жыцця. Бачыць жа яго трэба шырока, усебакова. Журналісты павінны садзейнічаць гэтаму працэсу, актыўна ўдзельнічаць у ім. У эканоміцы журналістыка абавязана ствараць тое пажыўнае асяроддзе, у якім і будзе ажыццяўляцца перабудова, рэвалюцыйнае абнаўленне. І ролю сацыялістычнага спаборніцтва тут нельга недаацэньваць.

¹ Программа Коммунистической партии Советского Союза. М., 1986. С. 36.

² Гл.: Сельская газета. 1987. 21 августа; 8, 9, 12, 16 сентября.

³ Гл.: Там жа. 18 августа.

⁴ Гл.: Бягучы архіў «Звязды» за 1982 год.

⁵ Гл.: Советская Белоруссия. 1987. 14 июля; 16 сентября; 15, 1 сентября; 24, 5 июля.

⁶ Правда. 1987. 26 февраля.

А. В. БАЛАШ

КРЫТЭРЫІ КАМПАЗІЦЫІ ГАЗЕТНАЙ ПАЛАСЫ

Ролю кампазіцыі ў эстэтычнай насычанасці і мастацкай выразнасці газетнай формы, як і любога іншага твору мастацтва, цяжка пераацаніць. Калі форма — адзіны спосаб рэалізацыі зместу, то праз кампазіцыю праўляюцца яе патэнцыяльныя магчымасці. Апошняя выступае як закон пабудовы формы ў адпаведнасці з логікай і патрабаваннямі прыгажосці і са-дзеінічае раскрыццю і даступнасці зместу, павышэнню эфектыўнасці яго ўздзеяння. К. Юон лічыў работу над кампазіцыяй «самай важнай творчай задачай»¹, а балгарскі даследчык Д. Георгіеў сцвярджаў, што «асноў-